

Gerçekçiliğın Çıkar ve Güvenlik Olgularına Yönelik Varsayımları Çerçevesinde 1 Mart Tezkeresi

Latif PINAR*

Özet

ABD'nin 11 Eylül saldırılarının ardından 2003 yılında Irak'a yönelik olarak gerçekleştirdiğı askeri müdahale, siyasi açıdan Irak'ın temel dinamiklerini derinden sarsmış ve bu ülkenin etnik ve mezhepsel temelde ayrışmasına sebebiyet vermiştir. Söz konusu askeri müdahale sonrasında gelişen bu durum, Irak'ın komşusu konumunda bulunan diğerk Ortadoğı devletlerini olduğı gibi, Türkiye'yi de önemli ölçüde etkilemiştir. Nitekim Türkiye, ABD'nin askeri müdahalesinin hemen ardından, ulusal çıkar ve güvenliğı açısından tehdit oluşturan, Irak merkezli çok ciddi dış politik sorunlarla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Bu çerçevede çalışma, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesi ve yabancı ülkelerin silahlı kuvvetlerinin Türkiye'de bulundurulması için hükümete yetki verilmesini öngören 1 Mart Tezkeresi'nin TBMM tarafından reddedilmesinin, Türkiye'nin güvenliğini ve ulusal çıkarlarını tehdit eden Irak kaynaklı son derece önemli sorunlarla karşılaşmasına neden olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Dış Politikası,1 Mart Tezkeresi Süreci, Gerçekçi Yaklaşım, Ulusal Çıkar ve Güvenlik.

Dissentive 1st March Voting with in the Frame of Realism Regarding to Interest and Security Issues

Abstract

Military intervention against Iraq in 2003 after September 2011 Attacks deeply damaged the fundamental dynamics of Iraq and caused its secession ethnically and denominationally. This development after the military invention in question considerably influenced Turkey as well as other Middle Eastern states neighboring Iraq. Hence, following the military intervention of the USA, Turkey was forced to face critical foreign political issues originating from Iraq that pose a threat for her national interests and security. Within this framework, this article aims to explore that the refusal of dissentive 1st March vote by Turkish Grand National Assembly caused crucial Iraq-based problems for Turkey's domestic and foreign security and national interests, that intended to provide the Government with the authority to send Turkish Armed Forces abroad and relocating foreign armed forces in Turkey.

Key Words: Turkish Foreign Policy, 1st March Voting Process, Realist Approach, National Interest and Security.

Bu çalışma, yakın dönemde Türk dış politikasının seyrine etki eden 1 Mart Tezkeresi sürecinin incelenmesini amaçlamaktadır. Çalışmada "1 Mart Tezkeresi'nin Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından reddedilmesinin, Türkiye'nin ulusal çıkar ve güvenliğı açısından tehdit oluşturan Irak kaynaklı sorunlarla karşılaşmasına neden olup olmadığı ve TBMM'nin 1 Mart Tezkeresi'ni reddetme kararının, gerçekçi yaklaşımın çıkar ve güvenlik varsayımlarıyla örtüşüp örtüşmediğı, sorularına cevap aranmaktadır. Bu çerçevede çalışmanın hipotezi ise řu şekilde formüle edilmiştir: "1 Mart Tezkeresi'nin TBMM tarafından reddedilmesi sonucunda Türkiye, ABD ve Batılı müttefikleriyle birlikte

* Dr., Araştırmacı, e-mektup: latifpinar@hotmail.com

Irak operasyonuna müdahil olamamıştır. Bu durum Türkiye'nin söz konusu askeri operasyonun ortaya çıkaracağı Irak merkezli sorunların önüne geçmek amacıyla belirlediği dış politik stratejilerinin uygulanamamasına neden olmuştur. Bu bağlamda TBMM'nin 1 Mart Tezkeresi'ni reddetmesi, gerçekçi yaklaşımın “devletlerin ulusal çıkar ve güvenliğine ilişkin önermeleriyle” örtüşmeyen bir karardır.

Çalışmanın birinci bölümünde gerçekçi yaklaşımın çıkar ve güvenlik olgularına yönelik temel varsayımları üzerinde durulduktan sonra ikinci bölümünde 1 Mart Tezkeresi süreci ayrıntılı bir biçimde irdelenmektedir. Bu doğrultuda öncelikli olarak ABD'nin Irak müdahalesine ilişkin olarak Türkiye'den talep ettiği yardımın niteliksel özellikleri üzeri ele alınmaktadır. Ardından Türkiye'nin söz konusu askeri müdahaleye yönelik tutum ve davranışlarının genel çerçevesi tespit edilmiştir. Daha sonra Türkiye'nin ABD'nin Irak'a yönelik olarak gerçekleştireceği askeri müdahaleden zarar görmemek amacıyla belirlediği stratejiler ayrıntılı bir biçimde ortaya konulmuştur. Çalışmanın üçüncü bölümünde 1 Mart Tezkeresi'nin reddedilmesinin beraberinde getirdiği sorunlar, gerçekçi yaklaşımın çıkar ve güvenlik olgularına yönelik varsayımları Türkiye'nin temel stratejileri dikkate alınmak suretiyle değerlendirilmektedir.

Gerçekçi Yaklaşımın Çıkar ve Güvenlik Olgularına Yönelik Varsayımları

1930'lu yıllardan itibaren çok uzun bir süre uluslararası ilişkiler disiplinine hâkim olan ve uluslararası ilişkiler disiplininin sosyal bilimler içerisinde ayrı bir kimlik kazanmasında son derece stratejik bir role sahip olan gerçekçi yaklaşım,¹ devletlerarası ilişkilerde çıkar ve güvenlik olgularına büyük bir önem atfetmektedir. Nitekim uluslararası ilişkiler yazınında yer alan teorik çalışmalar ayrıntılı bir biçimde incelendiğinde, çıkar ve güvenlik kavramlarının gerçekçi yaklaşımın merkezi önermeleri içerisinde özel bir yere sahip oldukları açık bir biçimde görülmektedir.

Gerçekçi yaklaşım, insan doğasının kötü ve bencil olması sebebiyle insanların yalnızca çıkarları peşinde koştuklarını iddia etmekte ve bu noktadan hareketle devletlerin insanlar gibi davranışlar sergilediğini ileri sürmektedir.² Dolayısıyla gerçekçi yaklaşıma göre devletler uluslararası alanda yalnızca ulusal çıkarları doğrultusunda faaliyette bulunurlar.³ Bu bağlamda ulusal çıkar, zamandan ve mekândan etkilenmeksizin sürekli bir şekilde devletlerin dış politik eylemlerin alt yapısını oluşturur.⁴ Uluslararası alanı bir mücadele ve çatışma ortamı olarak gören gerçekçi yaklaşım, ulusal çıkar kavramını güç ve güvenlik unsurları üzerinden değerlendirmektedir.⁵ Nitekim gerçekçi yaklaşıma göre, güç elde etmek amacıyla birbirleriyle mücadele ettikleri bir ortamda devletler açısından en önemli çıkar, “fiziksel, kültürel ve siyasal bütünlüklerini” diğer devletlere karşı

¹ Aydın, Ersel; Kurubaş Erol ve Özdemir, Haluk Yöntem, Kuram Komplo Türk Uluslararası İlişkiler Disiplininde Vizyon Arayışları, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2009, s. 19.

² Eralp, Atilla “Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması”, Devlet, Sistem ve Kimlik Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar”, İhsan D. Dağı; Atilla Eralp; E. Fuat Keyman; Necati Polat; Oktay F. Tanrısever; Faruk Yalvaç ve A. Nuri Yurdusev(Der), 12. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2010, s. 73-74.

³ Ereker, Fulya “İlk Çağlardan Günümüze Haklı Savaş Kuramı”, Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe, Mustafa Aydın; Hans Günter Brauch; Mithat Çelikkpala; Ursula Oswald Spring ve Necati Polat(Der), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Ekim 2012, s. 62.

⁴ Kolasi, Klevis, “Soğuk Savaşın Barışçıl Olarak Sone Ermesi ve Uluslararası İlişkiler Teorileri”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 68, No 2, 2013, s. 156-157.

⁵ Uzel, İlhan, Uluslar Çıkar ve Dış Politika Türk Dış Politikasının Belirlenmesinde Ulusal Çıkarın Rolü, İmge Kitabevi, Ankara, 2004, s.55-56.

korumaktır”.⁶ Dolayısıyla savaşlar yalnızca hayati derecede önemli olan ulusal çıkarların korunması amacıyla yapılmalıdır.⁷

Gerçekçi yaklaşıma göre, devletler aynı insanlar gibi “savaşan, öfke duyan, kendi lehlerine bir düzen arayan, üstünlüğünü diğerlerine kabul ettirmeye çalışan ve iktidar peşinde koşan varlıklardır”.⁸ Bu nedenle devletler uluslararası alanda kendilerini tehdit altında hissederler ve güvenliklerini sağlamak için düşmanlarını yok etmeye yönelik faaliyetlerde bulunurlar.⁹ Devlet merkezli bir güvenlik anlayışına sahip olan gerçekçi yaklaşım,¹⁰ devletlerin politikalarını birincil politikalar (highpolitics) ve ikincil politikalar (lowpolitics) olmak üzere ikiye ayırmakta ve “ulusal güvenliği oluşturan askeri-stratejik konuları birincil politikalar; ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel konuları ise ikincil politikalar” olarak tanımlamaktadır.¹¹ Ayrıca gerçekçi yaklaşım “uluslararası sistemde devletlerin anarşik ortamda faaliyet gösterdiğini; bu sebeple, tek hedeflerinin hayatta kalmak olduğu ve bunu ise sadece silahlanma yolu ile sağlayabileceklerini” vurgulamaktadır.¹² Bu bağlamda gerçekçi yaklaşım, devletlerin güçlerini maksimum düzeye çıkarmalarını ve özellikle askeri kapasitelerini mümkün olduğunca geliştirmelerini, güvenliklerini sağlamalarının veya arttırmalarının en önemli yolu olarak görmektedir.¹³

1 Mart Tezkeresi Süreci ve Türkiye’nin Kırmızı Çizgileri

1 Mart Tezkeresi, Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD)2003 yılında Irak’a yönelik olarak gerçekleştireceği askeri müdahaleye ilişkin olarak hazırlanan ve Türk Silahlı Kuvvetleri’nin (TSK) yabancı ülkelere gönderilmesi ve yabancı ülkelerin silahlı kuvvetlerinin Türkiye’de bulundurulabilmesi için hükümete yetki verilmesini öngören başbakanlık tezkesidir.¹⁴ ABD’nin 11 Eylül 2001 saldırılarının ardından küresel teröre kaynaklık ettiği ve kitle imha silahlarına sahip olduğu yolunda çeşitli gerekçelerle, Irak’a yönelik olarak gerçekleştireceği askeri müdahaleye, Türkiye’nin katılmasını sağlamaya ilişkin olarak hazırlanan bu tezkere, yakın dönemde Türk dış politikasının seyrine etki eden en önemli gelişmelerden biri olmuştur. Nitekim söz konusu tezkerenin 1 Mart 2003 tarihinde TBMM tarafından reddedilmesi sonrasında Türkiye, ulusal çıkar ve güvenliğini tehdit eden Irak kaynaklı bir takım niteliksel sorunlarla yüzleşmek zorunda kalmıştır.

ABD’nin 2003 yılında Irak’a gerçekleştirmeyi planladığı askeri müdahaleye ilişkin olarak Amerikan Merkez Komutanlığı’nın “CENTKOM” (United States Central Command) 2001 yılının son aylarında hazırladığı harekât planında, Irak’a Türkiye üzerinden açılacak ikinci bir cephenin harekâtın başarı şansını arttıracaklarını öngörmesi sonrasında ABD, Türkiye’den Irak müdahalesine destek vermesi talebinde

⁶ Aynı yerde.

⁷ Heywood, Andrew, Küresel Siyaset, (Çev.) Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir, Adres Yayınları, Ankara, Şubat 2013, s. 90.

⁸ Ertem, Helin Sarı, “Kimlik ve Güvenlik İlişisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: “Kimliğin Güvenliği” ve “Güvenliğin Kimliği”, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Cilt 8, Sayı 16, 2012, s.196.

⁹ Aynı yerde.

¹⁰ Koyuncu, Çiğdem Aydın, “Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Güvenlik Konusunun Analizi” Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 67, Sayı 1, 2012, s.119.

¹¹ Sandıklı, Atilla ve Emekler, Bilgehan, “Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm”, Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, Atilla Sandıklı (Der), Bilgesam Yayınları, İstanbul, Mart 2012, s. 7-8.

¹² Yavuz, Burcu, “Kitap İncelemesi: KenBooth, Critical Security Studiesand World Polirtics”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 6, Sayı 21, Bahar 2009, s.139.

¹³ Koyuncu, a.g.m., , s. 127.

¹⁴ Çelebi, Özlen, “1 Mart Tezkeresi Krizi”, Türk Dış Politikasında 41 Kriz, 1924-2014, Haydar Çakmak (Der), Kripto Yayınları, 2. Baskı, Ankara, Eylül 2013, s. 278.

bulunmuştur.¹⁵ Bunun üzerine Washington, 23.778 Amerikan askerinin Habur sınır kapısından Irak'ın kuzeyine sevk edilmesi, 15.817'si kara kuvveti, 17.415'i hava kuvveti, 800'ü deniz kuvveti ve 3.710'u özel kuvvetler olmak üzere toplam 37.742 askeri personelin cephe gerisini desteklemek amacıyla Türkiye'de konuşlandırılması ve Türkiye'deki bazı limanların ve hava alanlarının kullanılması için Ankara'ya başvurmuştur.¹⁶

ABD'nin bu başvurusu üzerine, Türkiye'nin Irak'a gerçekleştirilecek askeri harekâta destek vermesine ilişkin olarak, iki ülke arasında 2003 yılının Ocak ve Şubat aylarında kapsamlı müzakereler yapılmış ve bu müzakereler neticesinde siyasi ve hukuki açıdan bağlayıcılığı olan üç belge üzerinde anlaşmaya varılmıştır.¹⁷ TSK'nin Irak'ın kuzeyinde fiilen görev yapmasını da öngören bu anlaşma çerçevesinde dönemin AKP hükümeti, "Amerikan Silahlı Kuvvetlerinin Türkiye'ye kabulü ve TSK'nin Irak'a gönderilmesi için Anayasanın 92. Maddesi uyarınca 25 Şubat 2003 tarihinde TBMM'den izin istemiştir".¹⁸ Ancak TBMM, 1 Mart 2003 tarihinde gerçekleştirilen gizli oturumda, AKP hükümeti tarafından hazırlanan başbakanlık tezkeresini reddetmiştir.

Aslında Türkiye, ABD'nin Irak'a yönelik olarak gerçekleştireceği askeri müdahaleye temel teşkil eden sorunların barışçıl yollarla çözümlenmesini arzu etmiş ve bu yönde bir takım girişimlerde bulunmuştur. Bu bağlamda Türkiye, ABD'nin tüm itirazlarına rağmen 2003 yılının Ocak ayında Mısır, Suudi Arabistan, İran, Suriye ve Ürdün'ün dış işleri bakanlarının katıldıkları bir toplantı gerçekleştirmiştir.¹⁹ Ayrıca Türkiye, Irak'taki otoriter Saddam rejimini ikna etmek amacıyla bir takım diplomatik adımlar atmıştır. Ancak tüm çabalara rağmen var olan sorunun barışçıl yöntemlerle çözülemeyeceğinin anlaşılması ve ABD'nin Irak'a gerçekleştireceği olası bir askeri müdahale sonucunda yaşanacak gelişmelerden Türkiye'nin ciddi bir biçimde etkilenmesinin söz konusu olmaması, Türkiye'yi bir karar vermenin eşiğine getirmiştir. Nitekim AKP yönetimi, ulusal çıkarlarını koruma dürtüsü ile ABD liderliğindeki koalisyon güçlerinin Irak müdahalesine destek verilmesi yönünde bir tutum sergilemiştir.

1 Mart Tezkeresi sürecinde, TSK'nin ABD'nin Irak müdahalesinin olası sonuçlarına ilişkin görüşleri, AKP hükümetinin söz konusu müdahaleye katılım sağlanmasına ilişkin tutumu üzerinde belirleyici bir rol oynamıştır. Nitekim 31 Ocak 2003 tarihinde Milli Güvenlik Kurulu (MGK), TSK'nin girişimiyle, Türkiye'nin ABD ve müttefiki olan Batılı ülkelerin yanında Irak müdahalesine katılması gerektiği yönünde tavsiye niteliğinde bir karar alınmıştır.²⁰ MGK tarafından aşağıdaki kararlar alınmıştır:²¹ Birincisi, Türkiye Irak'ta iyi bir komşu istemektedir. Ortadoğu bölgesinde demokratik ve tekçi devletlerin çoğalması Türkiye'nin çıkarına olacaktır. Irak, ne pahasına olursa olsun parçalanmamalıdır. Irak petrolü de savaş sonrasında kurulacak merkezi yapının kontrolüne bırakılarak Irak halkının ortak malı olmalıdır. İkincisi, Türkiye'nin muhtemel bir savaştan en az hasarla çıkması için, meydana gelebilecek göç hareketleri Irak

¹⁵ Bölükbaşı, Deniz, 1 Mart Vakası Irak Tezkeresi ve Sonrası, Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 18.

¹⁶ Aynı yerde.

¹⁷ Aynı yerde.

¹⁸ Aynı yerde.

¹⁹ Tür, Özlem, "21. Yüzyılda Türkiye'nin Bölgesel Dış Politika Uygulamaları, Türkiye ve Ortadoğu, Türkiye'nin Irak ve Suriye ile İlişkileri", Faruk Sönmezoglu ve Nurcan Özgür Baklacioğlu ve Özlem Terzi (Der), Der Yayınları 21. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi, İstanbul Eylül 2012, s. 601.

²⁰ Yetkin, Murat, Tezkereler Irak Krizinin Gerçek Öyküsü, Remzi Kitabevi, 2. Basım, İstanbul Ocak 2004, s. 141-142.

²¹ Aynı yerde.

topraklarında karşılanmalıdır. Ayrıca bölgedeki Kürt grupların çatışmalarının doğuracağı risklerin bertaraf edilmesinin ve Irak Türkmenlerine yapılabilecek saldırıların önüne geçilmesinin yegâne yolu, bu ülkeye ciddi miktarda Türk askerinin sokulmasını sağlamaktan geçmektedir. Üçüncüsü, TSK Irak'ta cereyan edecek savaşa hazırlıksız yakalanmamak için sınır bölgesine takviye yapmaya başlamıştır. Nitekim kara ve hava birliklerinin koordinasyonu devam etmektedir. Ayrıca bölgedeki bazı askeri üslerin kapasitelerinin artırılması için ABD ve NATO ile temaslar sürdürülmektedir. Dördüncüsü, Türk askeri Kuzey Irak'ta en az 30-40 km derinliğinde ve sınıra paralel olan bir kuşağı kontrol altında tutmak zorundadır. Bu alanda asıl hedef göçmenleri kontrol altında tutmaktır. Bu nedenle Kara Kuvvetleri ile birlikte jandarma birlikleri de Irak'ta görev yapmalıdır. TSK, Irak'ta Kürdistan İşçi Partisiyle (PKK) karşılaşma ihtimali dışında bu örgüt tarafından kendisine saldırı olmadığı müddetçe çatışmaya girmemelidir.

Ancak TSK'nin Irak'a yapılacak müdahaleye katılma yönünde bir tavır sergilemesi ve bu konuda MGK'nın tavsiye niteliğinde bir karar alması, 1 Mart Tezkeresi'nin kabul edilmesini sağlayamamıştır. 1 Mart Tezkeresi'nin reddedilmesi, TSK tarafından olumlu karşılanmamıştır. Öyle ki dönemin Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök tezkere oylaması sonrasında yaptığı açıklamada, söz konusu tezkerenin reddedilmesinden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiş ve bu konuda şu açıklamayı yapmıştır: "Türkiye bu süreçte iyi ve kötü arasında değil, kötü ile kötü arasında tercih yapmak zorunda kalmıştır. Nitekim Türkiye bu savaşa katılsa da katılmasa da, Irak'ta yaşanacaklardan zarar görecektir. Eğer TBMM savaşa katılma yönünde bir karar alsaydı hiç olmazsa uğranacak zararın bir kısmı telafi edilebilirdi. Savaş sonrası dönemde Irak'ta söz sahibi olabilmek için Türkiye'nin bu savaşa müdahil olması gerekmektedir. Fakat meclisin almış olduğu karara saygı duyuyoruz."²²

1 Mart Tezkeresi'nin TBMM tarafından reddedilmesi sonucunda, Irak müdahalesine destek verilmesine ilişkin olarak gerçekleştirilen müzakerelerde Türkiye'nin ABD'ye sunduğu koşullara temel teşkil eden, 31 Ocak 2003 tarihinde MGK tarafından alınan tavsiye niteliğindeki kararda çerçevesini açık bir biçimde belli eden ve söz konusu süreçte Türk karar alıcıları tarafından kesinlikle korunması gereken "Kırmızı Çizgiler" olarak nitelendiren devlet politikaları uygulanamamıştır. ABD'nin askeri müdahalesi sırasında ve sonrasında, Irak'ın ülkenin ulusal çıkar ve güvenliğini tehdit eden bir yer olmaktan çıkarılmasına yönelik olarak belirlenen söz konusu devlet politikalarının uygulanamaması, Türkiye açısından çeşitli dış politik sorunları beraberinde getirmiştir. 1 Mart Tezkeresi'nin reddedilmesi sonucunda Irak'ta tatbik edilemeyen kırmızı çizgilerin genel özellikleri kısaca şu şekilde açıklanabilir.²³ Birincisi, Irak'ın toprak bütünlüğünün ve siyasi birliğinin korunarak etnik ve mezhepsel temelde bölünmesinin engellenmesi ve bu suretle Kuzey Irak'taki Kürt grupların bu bölgede bir devlet kurmaya yönelik girişimlerine imkân verilmemesi. İkincisi, çok uzun yıllar Irak'taki otoriter rejimin baskısı altında ezilmiş olan Türkmenlerin hak ve hukuklarının korunarak varlıklarına yönelik potansiyel tehdit unsurlarının bertaraf edilmesidir. Türkmenlerin yaşadıkları bölgede bulunan diğer etnik grupların hedefi haline gelmelerinin engellenerek güvenliklerinin sağlanması ve siyasal ve kültürel haklarının en azından muhafaza edilerek geleceklerinin güvence altına alınmasıdır. Üçüncüsü, Musul ve özellikle Kerkük kentlerinin Kuzey Irak'ta bulunan Kürt grupların eline geçmesinin engellenmesi, Kerkük kentinde bulunan petrol kaynakların Irak

²²Bila, Fikret, Ankara'da Irak Savaşları Sivil Darbe Girişimi ve Gizli Belgelerde 1 Mart Tezkeresi, Güncel Yayıncılık, 6. Baskı, İstanbul, 2007, s. 220-221.

²³Çetinsaya, Gökhan "2000-2008 Dönemi Türk Dış Politikası, Ortadoğu ile İlişkiler", Haydar Çakmak (Der), Türk Dış Politikası (1919-2008), Platin Yayınları, Ankara, 2008, s. 931. ve Bölükbaşı, a.g.e., s. 163.

halkının tamamına ait olmasının sağlanması ve gerek gizli gerekse açık diplomasi yardımıyla bu konuda yoğun bir uğraş verilmesidir. Dördüncüsü, Türkiye'nin ulusal güvenliği açısından büyük bir tehdit oluşturan PKK terör örgütünün, Kuzey Irak'taki varlığına son verilmesi ve ileriki dönemlerde bu bölgede yeniden yuvalanmaları için gerekli siyasi ve hukuki önlemlerin alınmasıdır.

Türkiye'nin 1 Mart Tezkeresi'ni reddederek Irak müdahalesi sürecinde ABD ve diğer Batılı müttefikleri yanında yer alamaması, bu ülkede yaşanan gelişmeler üzerinde söz sahibi olamamasına ve kırmızı çizgilerinin ihlal edilmesi neneden olmuştur. Bu durum ise Türkiye'nin söz konusu süreçten ciddi bir biçimde zarar görmesine yol açmıştır. Her ne kadar Türkiye, bu durumun kısa bir süre içerisinde farkına vararak, ülkenin ulusal çıkar ve güvenliğini korumak amacıyla, Irak'ta devam etmekte olan sürece müdahil olma yönünde bir takım girişimlerde bulunmuş olsa da, Irak içerisindeki Kürt grupların karşı çıkmaları ve ABD'nin isteksizliği neticesinde bu mümkün olamamıştır.²⁴ Bu durum Türkiye'nin Irak üzerindeki caydırıcılığını ve siyasi etkinliği kaybetmesine, bu ülkede cereyan eden gelişmeleri etkileyen değil, tam aksine bu gelişmelerden doğrudan olarak etkilenen bir ülke haline gelmesine neden olmuştur.²⁵

1 Mart Tezkeresi'nin Reddedilmesinin Sonuçları

1 Mart Tezkeresi'nin TBMM tarafından reddedilmesi, gerek Türkiye'de gerekse uluslararası kamuoyunda çok farklı şekillerde yorumlanmıştır. Nitekim ABD'nin Irak müdahalesine karşı çıkan çevreler, Türkiye'nin bu tezkereyi reddederek büyük bir cesaret ve özerklik örneği gösterdiğini ifade ederlerken, söz konusu müdahale sürecinde Türkiye'nin tezkereyi kabul ederek ABD ve Batılı müttefikleri yanında savaşa katılması gerektiğini savunanlar, bu ülkenin ABD nezdinde ki inandırıcılığını kaybettiğini iddia etmişlerdir.²⁶ Bununla birlikte 1 Mart Tezkeresi'nin kabul edilmesi gerektiğini düşünen çevreler, bu tezkerenin reddedilmesinin ileriki dönemlerde Irak merkezli çok ciddi ulusal güvenlik sorunlarıyla karşılaşılmasına yol açacağını belirtmişlerdir.²⁷

1 Mart Tezkeresi'nin reddedilmesi Türk-Amerikan ilişkilerini olumsuz bir şekilde etkilemiştir.²⁸ Özellikle ABD, uzun yıllardan beri müttefiki konumunda bulunan Türkiye'nin, en önemli güvenlik sorununda kendisini yalnız bırakmasını kabullenememiştir.²⁹ Bu bağlamda 1 Mart Tezkeresi'nin TBMM tarafından reddedilmesinin ardından ABD'nin Türkiye'ye yönelik dış politik tutum ve davranışlarında kapsamlı değişiklikler meydana gelmiştir. Türkiye, ABD'nin kendisine yönelik tutum ve davranışlarında gerçekleşen değişiklikleri kısa bir süre içerisinde fark etmiş ve bu ülkeyle bozulan ilişkileri düzeltmek adına bir takım girişimlerde bulunmuştur. Öyle ki Türkiye, 20 Mart 2003 tarihinde İngiliz ve Amerikan uçaklarının Irak müdahalesine yönelik olarak Türk hava sahasını kullanmasına izin veren ikinci bir tezkereyi meclisten

²⁴Bila, Fikret Sivil Darbe Girişimi ve Ankara'da Irak Savaşları, Ümit Yayıncılık, 5. Baskı, Ankara Temmuz 2004, s. 233-236.

²⁵Bölükbaşı, a.g.e., s. 164.

²⁶Tezcan, Ercüment, "2000-2008 Dönemi Türk Dış Politikası, Dönemin Dış Politika Sorunları" Haydar Çakmak (Der), Türk Dış Politikası (1919-2008), , Platin Yayınları, Ankara 2008, s. 908.

²⁷Bağcı, Hüseyin ve Sinkaya, Bayram, "Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye: AK Partinin Perspektifi", Akademik Ortadoğu, Cilt 1, Sayı 1, 2006, s. 20.

²⁸Türkmen, İlter, Türkiye Cumhuriyeti'nin Ortadoğu Politikası, Bilgesam Yayınları, İstanbul 2010, s. 32.

²⁹Yılmaz, Nuh "Stratejik Ortaklıktan Model Ortaklığa: Türkiye'nin Bağımsız Dış Politikasının Etkileri", Burhanettin Duran ve Kemal İnâat ve Mesut Özcan (Der), Türk Dış Politikası Yıllığı 2010, SETA Yayınları, Ankara Ekim 2011, s. 560.

geçirmiştir.³⁰ Ancak Türkiye'nin ABD ile bozulan ilişkilerini düzeltmeye yönelik bu hamlesi yeterli olmamıştır. Nitekim 4 Temmuz 2003 tarihinde Irak'ın kuzeyinde bulunan Süleymaniye kentinde, özel harekât mensubu on bir Türk askeri, bölgede yasa dışı faaliyetlerde buldukları gerekçesiyle Amerikan askerleri tarafından başlarına çuval geçirilerek tutuklanmıştır.³¹ Bu durum Türkiye'nin ABD ile ilişkileri düzeltmeye yönelik girişimlerinin başarılı olamadığını açık bir biçimde göstermiştir.

ABD'nin 1 Mart Tezkeresi'nin reddedilmesinin ardından Türkiye'ye yönelik dış politik tutum ve davranışlarında meydana gelen değişme, Türkiye'nin Irak müdahalesi sürecinde aşılması gereken kırmızı çizgiler olarak nitelendirdiği esaslara yönelik uygulamalarında da kendisini net bir biçimde hissettirmiştir. Söz konusu tezkerenin reddi neticesinde Türkiye'nin desteğinden mahrum kalan ABD, Irak'ta işlerin beklediği gibi gitmemesinin de etkisiyle, giderek artan bir şekilde Kürtlerle yakınlaşmıştır.³² Bu yakınlaşma, ABD'nin Irak'ın kuzeyindeki Kürt grupların Türkiye'nin ulusal çıkar ve güvenliğine yönelik hassasiyetlerini hiçe sayan bir takım faaliyetlerine kayıtsız kalmasına ve hatta bu faaliyetlerden bir kısmını desteklemesine neden olmuştur.³³ Bununla birlikte ABD, Türkiye'nin Irak'taki Kürt grupların ulusal çıkarlarını tehdit eden faaliyetlerini engellemeye yönelik girişimlerine de izin vermemiştir.³⁴ Bu bağlamda ABD'nin, 1 Mart Tezkeresi'ni reddederek Irak'ta kendisine destek olmamasından ötürü Türkiye'yi bir nevi cezalandırdığı söylenebilir.

Dolayısıyla 1 Mart Tezkeresi'nin reddedilmesi neticesinde Türkiye; Irak'ın kuzeyinde bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasının engellenmesi, Türkmenlerin haklarının korunması, Musul ve Kerkük'ün birer Kürt kenti haline gelmesinin engellenmesi, Kerkük petrolünün Kürtlerin denetimine geçmesinin önlenmesi ve PKK terör örgütünün Kuzey Irak'ı üs olarak kullanmasının önüne geçilmesinden oluşan temel politikasını uygulayamamıştır.³⁵ Türkiye'nin Irak müdahalesinden zarar görmemek amacıyla belirlediği söz konusu politikaları uygulayamaması ise, ülkenin iç ve dış güvenliğini, ulusal birliğini ve hayati çıkarlarını tehdit edilmesine neden olmuştur.³⁶

ABD'nin Irak müdahalesinin ardından Kuzey Irak'ta ortaya çıkabilecek olası bir Kürt devletinin, ülkenin toprak bütünlüğünü tehlikeye düşüreceğinden endişe eden³⁷ ve bu endişe doğrultusunda böylesi bir oluşumun engellenmesini öncelikli bir politika haline getiren Türkiye, 1 Mart Tezkeresi'nin reddedilmesi neticesinde, Kuzey Irak'ta bir Kürt devletinin kurulmasının önüne geçememiştir. Aslında Türkiye, Irak müdahalesine ilişkin olarak ABD ile yapılan müzakere sürecinde, bu konu üzerinde hassasiyetle durmuş ve Irak'ın etnik ve mezhepsel temelde parçalanarak kuzeyinde bir Kürt devletinin kurulmasının engellenmesine yönelik bir hükmü, müzakerelerin sonunda imzalanan anlaşma metninin içerisine dâhil ettirmiştir.³⁸ Ancak 1 Mart Tezkeresi'nin reddedilmesi

³⁰Balcı, Ali Türkiye Dış Politikası, İlkeler, Aktörler Uygulamalar, Etkileşim Yayınları, İstanbul Eylül 2013, s. 265.

³¹Öymen, Onur, Uçurumun Kenarında Dış Politika (Eleştiriler, Yorumlar, Uyarılar)", Remzi Kitabevi, İstanbul, Ekim 2012, s. 55-57.

³²Uzgel, İlhan "2001-2012: 11 Eylül Olayı Ertesinde AKP Dönemi, ABD ve NATO'yla İlişkiler, 1 Mart 2002 Sonrası Kuzey Irak Gelişmeleri", Baskın Oran (Der), Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt 3 (2001-2013), İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2013, s. 276.

³³ Tezcan, a.g.e., s. 908.

³⁴ Aynı yerde

³⁵Uzgel, a.g.e., s. 276.

³⁶ Bölükbaşı, a.g.e., s. 164.

³⁷Onulduran, Ersin, "2000-2008 Dönemi Türk Dış Politikası, Türkiye-ABD İlişkileri", Haydar Çakmak (Der), Türk Dış Politikası (1919-2008), Platin Yayınları, Ankara 2008, s. 974.

³⁸ Bölükbaşı, a.g.e., s. 66-67.

sonucunda Türkiye, Kuzey Irak'ta bir Kürt devletinin engellenmesi hususunda, imzalanan anlaşma metnine dayanarak ABD üzerinde baskı oluşturma şansını kaybetmiş ve bu bağlamda Irak'ın kuzeyinde federatif bir siyasi yapı içerisinde örgütlenmiş bir Kürt devletinin ortaya çıkışını engelleyememiştir.

ABD'nin Irak müdahalesi sonucunda Kuzey Irak'ta de facto olarak kurulan Kürt devleti, Türkiye'nin iç ve dış güvenliğini, ulusal bütünlüğünü ve bölgesel çıkarlarını ciddi anlamda tehdit etmektedir. Çünkü Irak'ın kuzeyinde ortaya çıkan bu yapılanma, Türkiye'nin güneydoğusundaki toprakları da kapsayan büyük bir Kürdistan kurmayı amaçlamaktadır. 2003 müdahalesi sonrasında Kuzey Irak'ta ortaya çıkan bu yapılanmanın, Türkiye topraklarını da içeren büyük bir Kürdistan kurmayı amaçladığı, bölge yönetiminin üst düzey yetkililerinin duvarlarına astıkları haritalarda açık bir biçimde görülmektedir.³⁹ Bununla birlikte söz konusu yetkililerin, Türkiye'de yaşayan Kürtlerin çeşitli sorunlar yaşadığı ve bu sorunlara Türkiye'nin bir an önce çözüm üretmesi gerektiğine yönelik açıklamaları ile PKK terör örgütünün faaliyetlerini savunan beyanatları,⁴⁰ büyük Kürdistan kurma hayali doğrultusunda güneydoğudaki Türk vatandaşlarını etkileme girişimleri olarak değerlendirilebilir.

ABD ve Batılı müttefiklerinin askeri müdahalesi sonrasında Irak'ın kuzeyinde kurulmuş olan bölgesel Kürt yönetiminin idari statüsü göz önüne alındığında, federe bir birim olmanın ötesinde kendi sınırları içerisinde egemen, fakat uluslararası tanınmışlığı olmayan de facto bir devleti andırdığı açık bir biçimde görülmektedir.⁴¹ Hâlâ tam olarak siyasi istikrarın sağlanamadığı Irak'ın, bölge devletlerinin tüm itirazlarına rağmen önce fiili ve daha sonra uluslararası hukuk çerçevesinde bölünme ihtimali geçerliliğini korumaktadır.⁴² Özellikle Türkiye'de her geçen gün ciddi bir biçimde gelişen Kürt milliyetçiliği göz önüne alındığında, Irak'ın kuzeyinde ortaya çıkacak bağımsız bir Kürt devletinin Türkiye açısından ne derecede büyük bir tehdit oluşturduğu anlaşılmaktadır.⁴³

Her ne kadar 2002 seçimlerinden sonra iş başına gelen ve Türk dış politikasının rotasının tayin edilmesinden sorumlu olan AKP, uygulamaya koyduğu komşularla sıfır sorun politikası yaklaşımı çerçevesinde Kuzey Irak bölgesel yönetimiyle ikili ilişkilerin geliştirilmesine yönelik girişimlerde bulunmuştur.⁴⁴ Nitekim ulusal çıkarların esas olduğu anarşik bir uluslararası ortamda, bölgesel Kürt yönetiminin Türkiye ile iyi ilişkiler içinde olması, bu yönetimin aynı etnik grubu barındıran farklı ülkelerdeki halkları, ortak bir devlet çatısı altında bir araya getirmeye yönelik hedeflerinde herhangi bir değişikliğe yol açmamıştır.

ABD'nin 2003 Irak müdahalesi sürecinde Türkiye'nin öncelikli amaçlarından biri de, özellikle Irak'ın kuzeyinde bulunan vilayetlerde yoğun bir nüfusa sahip olan Türkmenlerin güvenliklerinin ve haklarının etkin bir biçimde korunması olmuştur. Nitekim Türkiye, ABD ile yapılan müzakereler sonucunda imzalanan anlaşma metnine, Türkmenlerin hak ve hukuklarını koruyabilmek adına Irak'ta yaşayan Arap, Kürt, Türkmen

³⁹Özpek, Burak Bilgehan, "Çatışmadan İşbirliğine: Türkiye ve Iraklı Kürtler", Burhanettin Duran ve Kemal İnat ve Mesut Özcan (Der), Türk Dış Politikası Yıllığı 2010, SETA Yayınları, Ankara Ekim 2011, s. 593.

⁴⁰ Aynı yerde

⁴¹ Aynı yerde, s. 592.

⁴² Aydın, Mustafa ve Özcan, Nihat Ali ve Kaptanoğlu, Neslihan, "Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak'ın Geleceği ve Türkiye", TEPAV Ortadoğu Çalışmaları 2, Ankara Temmuz-Aralık-Temmuz 2007, s. 93.

⁴³ Olson, Robert, "Koyun ve Kasap Irak İşgalinden Bu Yana Kürdistan-Irak'ta Milliyetçilik ve Devlet Oluşumu, (Çev.), Muhittin Ataman, Orion Kitabevi, Ankara 2008, s. 21.

⁴⁴ Yeşilyurt, Nuri, "2001-2012: 11 Eylül Olayı Ertesinde AKP Dönemi, Ortadoğu ile İlişkiler, Arap Devletleriyle İlişkiler", Baskın Oran (Der), Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler Yorumlar, Cilt 3, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s. 404-413.

ve diğer etnik unsurların hak ve hürriyetlerinin korunmasına ilişkin bir madde eklettirmiştir.⁴⁵ Ancak 1 Mart Tezkeresi'nin TBMM tarafından reddedilmesi, Türkiye'nin Irak'ta cereyan eden süreç üzerinde söz sahibi olma hakkını yitirmesine ve bu bağlamda Türkmenlerin hak, hukuk ve güvenliklerini koruyamamasına neden olmuştur. Türkiye'nin Irak operasyonuna müdahil olamaması neticesinde, bahsi geçen operasyonun doğurduğu kargaşa ve çatışma ortamından en fazla etkilenen ve zarar gören toplumsal grup, hiç şüphesiz Türkmenler olmuştur.⁴⁶ Öyle ki Irak'ın aslı kurucu halklarından biri olan Türkmenler, bölgede yer alan Kürtlerin yürüttüğü faaliyetler ve ABD'nin bu faaliyetlere kayıtsız kalması neticesinde Irak'ın siyasi yapısından tamamen dışlanmış ve bir takım kültürel haklarla yetinecek bir azınlık konumuna itilmiştir.⁴⁷ Her ne kadar Türkiye, bu durumdan rahatsızlık duyarak ABD'den, Irak Türkmenlerine tıpkı Iraklı Kürtlere davranıldığı gibi davranılmasını talep etmiş olsa da, ABD, 1 Mart Tezkeresi'nin reddedilmesinden ötürü Türkiye'nin bu talebine karşılık vermemiştir.⁴⁸ Türkmenlerin Irak'tan soyutlanmaları, Türkiye'nin aleyhine olan bir takım sonuçları beraberinde getirmiştir. Nitekim Türkmenlerin Irak'ta söz sahibi olamamaları, bir yandan Kürtlerin bu ülkenin Kuzeyinde başlattıkları devlet inşası sürecinin hızlanmasına neden olurken diğer yandan Irak içerisinde Türkiye'nin menfaatlerini koruyabilecek bir unsur olma özelliklerini kaybetmelerine sebebiyet vermiştir.

Türkiye'nin 2003 Irak müdahalesi sürecinde ulusal çıkar ve menfaatlerini korumaya yönelik olarak belirlemiş olduğu amaçlardan bir diğeri de Irak'ın kuzeyinde yer alan Musul ve özellikle Kerkük vilayetlerinin, bölgede yer alan Kürt grupların eline geçmesinin engellenmesi olmuştur. Ancak 1 Mart Tezkeresi'nin reddedilmesi, Türkiye'nin bu amacını gerçekleştirememesine yol açmıştır. ABD ile Irak savaşına ilişkin olarak yapılan müzakerelerde Irak'ın tüm şehirlerinin Irak halkının tamamına ait olduğuna dair bir madde eklettiren ve bu konuda Musul ve Kerkük vilayetlerine özel atıf yapılmasını sağlayan Türkiye,⁴⁹ söz konusu tezkerenin reddedilmesi sonucunda, Iraklı Kürt grupların bahsi geçen vilayetleri ele geçirmelerine engel olamamıştır.

Iraklı Kürt gruplar, ABD'nin Irak müdahalesini başlattığı ilk günden itibaren Musul ve Kerkük vilayetleri üzerinde hâkimiyet kurmak için fırsat kollamışlar ve bu fırsatı Bağdat'ın ABD ve Batılı müttefikleri tarafından ele geçirilmesinin hemen ardından yakalamışlardır.⁵⁰ Nitekim Bağdat'ın düşürülmesinden bir gün sonra, Kuzey Iraklı Kürt gruplar toplumsal bir ayaklanmanın başladığı gerekçesiyle Musul ve Kerkük'ü istila ederek, bu vilayetlerin demografik yapısını kendi lehlerine değiştirmek niyetiyle tapu ve nüfus daireleri gibi devlet kurumlarını yağmalamaya başlamışlardır.⁵¹ Bununla birlikte söz konusu gruplar, Kerkük'te yaşayan Türkmenlere karşı şiddet uygulayarak evlerini terk etmeye zorlanmışlardır. Türkiye, Kürtlerin Musul ve Kerkük'e girerek yürüttükleri yasa dışı faaliyetlere tepkisiz kalmamış ve bu konuda askeri ve siyasi düzeyde bir takım girişimlerde bulunmuştur.⁵² Ancak Türkiye'nin bu girişimleri, ABD'nin engellemeleri neticesinde sonuçsuz kalmıştır.

Iraklı Kürt grupların Musul ve Kerkük vilayetlerini ele geçirmeye yönelik faaliyetleri ileriki dönemlerde de kesintisiz bir biçimde devam etmiştir. Özellikle ABD'nin

⁴⁵Bölükbaşı, a.g.e., s. 67.

⁴⁶Aynı yerde s. 166.

⁴⁷Aynı yerde.

⁴⁸Uzgel, a.g.e., s. 280.

⁴⁹Bölükbaşı, a.g.e., s. 67.

⁵⁰Bila, Ankara'da Irak Savaşları Sivil Darbe Girişimi ve Gizli Belgelerde 1 Mart Tezkeresi, s. 233.

⁵¹Bila, s. 233-234.

⁵²Yetkin, a.g.e., s. 206.

askeri müdahalenin ardından Irak'ta istikrarı sağlamakta zorlanması ve bu konuda Iraklı Kürtlerden etkin bir biçimde yardım alması, söz konusu grupların Musul ve Kerkük'ü ele geçirmeye ve demografik yapısını değiştirmeye yönelik faaliyetlerini hızlandırmalarına sebep olmuştur. Nihayetinde gerek ABD'nin Kürtlere vermiş olduğu destek gerekse Kuzey Iraklı Kürt grupların yasal ve yasa dışı faaliyetleri neticesinde Musul, Irak'ın kuzeyinde kurulan Kürt idaresi içerisinde dâhil edilmiştir. Sahip olduğu petrol kaynakları çerçevesinde Irak'ın en önemli şehirlerinden biri olan Kerkük'ün statüsü ise hâlâ belirsizliğini korumaktadır. Esasında Iraklı Kürt gruplar, ABD'nin askeri müdahalesiyle başlayan süreçte Kerkük'e hiçte yabana atılmayacak bir sayıda Kürt yerleştirerek, şehirdeki otoriteyi tamamen ele geçirmişlerdir.⁵³

Kürtler, Kerkük'ün geleceğini şekillendirmek adına oluşturulan Irak anayasasının içerisine, bu şehrin ileride Kürt bölgesine dâhil edileceğine dair bir madde eklettirmişlerdir.⁵⁴ Ancak bölge ülkelerinin ve Kerküklü Arap ve Türkmenlerin bu konudaki itirazları, Kerkük vilayetinin Kürt bölgesine ilhak edilmesini öngören anayasa maddesinin rafa kaldırılmasına neden olmuştur.⁵⁵ Günümüzde Kerkük, Irak merkezi hükümetine bağlı bir vilayet olsa da, Kürtler bu kentte en etkili etnik unsur konumunda bulunmaktadır.⁵⁶ Nitekim Kerkük vilayetinin yönetiminin gerçekleştirildiği idari kurumların çok büyük bir kısmı Kürtlerin elinde bulunmaktadır.⁵⁷ Elde ettikleri bu siyasi konum sayesinde Kürtler, Kerkük'ün zengin petrol kaynaklarının önemli bir kısmı üzerinde de söz sahibi olmuşlardır.⁵⁸ Öyle ki Kuzey Iraklı Kürtler, Irak merkezi yönetiminden bağımsız olarak Kerkük petroleri ile ilgili olarak çeşitli ülkelerle uluslararası bağlayıcılığı olan bir takım anlaşmalar yapmışlardır.⁵⁹

ABD'nin Irak'a yönelik olarak gerçekleştirmiş olduğu askeri müdahale sürecinde Musul vilayetini resmi olarak kurdukları devletin sınırları içerisine dâhil eden Iraklı Kürt gruplar, Kerkük kentini tam anlamıyla ele geçirememişlerdir. Söz konusu gruplar, Kerkük kenti ve bu kentin sahip olduğu petrol kaynakları üzerindeki hâkimiyetlerini önemli ölçüde arttırmışlardır. Bu durum Türkiye'nin ulusal çıkar ve güvenliğini tehdit eden bir takım sorunlarla karşılaşmasına neden olmuştur. Öncelikli olarak Türkiye, Kuzey Irak'ta kurulan de facto Kürt devletinin Kerkük petrolerinden elde ettiği gücü güneydoğu Anadolu toraklarını da kapsayan büyük Kürdistan devletinin inşasında kullanma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Bununla birlikte Türkiye, Kürtlerin Kerkük petrolerinden sağladıkları gelirlerle Ortadoğu'daki dengeleri Türkiye'nin aleyhine değiştirerek Türkiye'nin bölgedeki etkinliğini azaltma ve bu gelirlerle PKK terör örgütüne verdiği desteği artırma ihtimali ile yüzleşmek zorunda kalmıştır.

Türkiye'nin, ABD'nin Irak müdahalesi sürecinde ulusal çıkar ve güvenliğinin zarar görmemesi için belirlediği amaçlarından bir başkası ise, PKK terör örgütünün Kuzey Irak'ta ki varlığının sona erdirilmesi olmuştur. Özellikle Türkiye, söz konusu sürecin, 1991

⁵³Hürmüzlü, Habip, "Kerkük İl Meclisi Hakkında Değerlendirme", Ortadoğu Analiz, Cilt 5, Sayı 58, Ekim 2013, s. 99.

⁵⁴Aynı yerde.

⁵⁵Aynı yerde.

⁵⁶Duman, Bilgay, "Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun Kerkük Ziyareti", ORSAM, Rapor No: 132, Kasım 2012, s. 14.

⁵⁷Duman, Bilgay, "Tarihsel Perspektif Işığında Dış İşleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun Kerkük Ziyareti ve Yansımaları", Ortadoğu Analiz, Cilt 4, Sayı 45, Eylül 2012, s. 25-26.

⁵⁸Demir, Hakan, "Irak'ta Petrol Mücadelesi: Çok Uluslu Şirketler, Uluslararası Anlaşmalar ve Anayasal Tartışmaların Işığında Bir Analiz", ORSAM, Rapor No: 103, Ocak 2012, s. 6.

⁵⁹Demir, a.g.m., s. 5.

Körfez müdahalesinde olduğu gibi⁶⁰ PKK terör örgütünü faal hale getirerek, bu örgütün ülkenin ulusal güvenliğini tehdit eden eylemlerini artırmaya yol açacağından endişe etmiştir. Türkiye'nin bu endişesi, ABD ile Irak müdahalesine yönelik olarak yapılan müzakereler sonucunda imzalanan anlaşma metnine, PKK terör örgütü başta olmak üzere Irak içerisinde var olan terörist unsurların bertaraf edilmesine ilişkin bir hükmü eklettirmesine sebebiyet vermiştir.⁶¹ Ancak TSK'nin PKK terör örgütünü yuvalandığı Kuzey Irak bölgesinde faal bir biçimde görev almasını öngören 1 Mart Tezkeresi'nin TBMM tarafından reddedilmesi, Türkiye'nin söz konusu anlaşma metnine dâhil ettirilen hükmün uygulanması konusunda herhangi bir girişimde bulunamamasına neden olmuştur.

ABD'nin Irak'a müdahalesinin ortaya çıkardığı belirsizlik ve istikrarsızlıktan yararlanan PKK terör örgütü, Türkiye aleyhinde eylemler gerçekleştirebilmek amacıyla, Irak'ın kuzeyinde, güçlü bir şekilde yapılanmaya yönelik faaliyetlerini hızlandırmıştır.⁶² Kuzey Irak'ta bulunan Kürt gruplar ise, PKK terör örgütünün bu faaliyetlerini yoğun bir biçimde desteklemiştir.⁶³ Türkiye PKK terör örgütünün sınırlarının hemen ötesinde yürüttüğü faaliyetleri arttırmasını ve Kuzey Iraklı Kürtlerin söz konusu örgütün faaliyetlerine destek vermelerini, ulusal güvenliğine yönelik bir saldırı olarak algılamış ve vakit kaybetmeksizin Irak savaşının planlayıcısı ve uygulayıcısı olan ABD'ye başvurmuştur. Bu bağlamda Türkiye, ABD'den ya Kuzey Irak'taki PKK terör örgütüne askeri müdahalede bulunmasına izin verilmesini ya da Irak'taki Amerikan askerlerinin söz konusu örgüte müdahale etmesini istemiştir.⁶⁴ Ancak 1 Mart Tezkeresi'nin reddedilmesini hazmedemeyen ABD, Türkiye'nin bu konuyla ilgili taleplerini karşılamamıştır.

Türkiye, Irak müdahalesi sürecinde ABD'nin izin vermemesi neticesinde PKK terör örgütüne yönelik kapsamlı askeri bir operasyon gerçekleştirememiştir.⁶⁵ Bununla birlikte Washington söz konusu örgüte yönelik herhangi bir askeri müdahalede bulunmamıştır. Bu durum PKK terör örgütünün Kuzey Irak'ta serbest hareket ederek yapılanmasını tamamlamasına olanak sağlamıştır.⁶⁶ Nitekim ileriki yıllarda PKK terör örgütü, Türkiye'ye karşı saldırılarını olabildiğince arttırmıştır. Günümüzde ise PKK terör örgütü, bu örgütün lider kadroları, eğitim kampları, silah ve mühimmat depoları ile ABD yapımı silah ve mühimmatlarla donatılmış militan kadroları, Kuzey Iraklı Kürt grupların koruması altında serbestçe faaliyet göstermektedir.⁶⁷ Bu durum söz konusu terör örgütünün Türkiye açısından önemli bir tehdit unsuru olmaya devam ettiğini açık bir biçimde göstermektedir.

Sonuç

ABD'nin 2003 yılında Irak'a yönelik olarak gerçekleştirdiği askeri müdahaleye ilişkin olarak hazırlanan ve TSK'nin yabancı ülkelere gönderilmesi ve yabancı ülkelerin silahlı kuvvetlerinin Türkiye'de bulundurulması için hükümete yetki verilmesini öngören başbakanlık tezkeresinin 1 Mart 2003 tarihinde TBMM tarafından reddedilmesi sonucunda Türkiye, ABD ve diğer Batılı müttefiklerinin yanında Irak savaşına müdahil olamamış ve bu bağlamda söz konusu askeri müdahaleden zarar görmemek amacıyla belirlediği ve kırmızı çizgiler olarak ilan ettiği hususları uygulayamamıştır. ABD'nin askeri müdahalesi sırasında ve sonrasında Irak'ın, Türkiye'nin ulusal çıkar ve güvenliğini tehdit eden bir yer

⁶⁰ Uslu, Nasuh, Türk-Amerikan İlişkileri, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara Ekim 2000, s. 298.

⁶¹ Bölükbaşı, a.g.e., s. 67.

⁶² Çelebi, a.g.e., s. 279.

⁶³ Bölükbaşı, a.g.e., s. 168-169.

⁶⁴ Yetkin, a.g.e., s. 253.

⁶⁵ Akbaş, Zafer, "Devlet İnşa Sürecinde Terörle Mücadele Sorunu: Irak Örneği ve Türkiye Üzerine Etkileri", TheJournal of AcademicSocialScienceStudies, Volume 5, Issue 4, Ağust 2012, s. 329.

⁶⁶ Aynı yerde.

⁶⁷ Bölükbaşı, a.g.e., s.170.

olmaktan çıkarılmasına yönelik olarak belirlediği söz konusu hususları uygulayamaması ise, Türkiye açısından geniş kapsamlıdır politik sorunları beraberinde getirmiştir.

Nitekim Irak'ın kuzeyinde bölgesel bir Kürt yönetimi kurulmuş, PKK Kuzey Irak'ı bir üs haline getirmiş, Musul/Kerkük vilayetleri ile Kerkük petroleri Iraklı Kürtlerin eline geçmiş ve Türkmenler Irak'ın siyasi yapısından tamamen dışlanmıştır. Irak'ın kuzeyinde kurulan ve kısa sürede de facto bir yapıya kavuşan Kuzey Irak bölgesel Kürt yönetimi, günümüzde bağımsızlık yolunda hızla ilerlemektedir. Türkiye'de son yıllarda Kürt milliyetçiliğinin tırmanışa geçtiği göz önüne alındığında, söz konusu yönetimin bağımsızlığını kazanması durumunda Türkiye'nin milli birliğinin ve toprak bütünlüğünün tehlikeye düşmesi olası gözükmemektedir. Bununla birlikte PKK terör örgütü, Irak'ın kuzeyindeki yapılanmasını tamamlayarak Türkiye'nin aleyhine sürdürdüğü faaliyetlere hız vermiştir. Dolayısıyla PKK terör örgütü Türkiye'nin güvenliğini tehdit eden bir unsur olmaya devam etmektedir. Ayrıca Türkiye açısından büyük bir öneme sahip olan Musul vilayeti bir Kürt kenti haline gelmiş, Kerkük vilayeti ve Kerkük petroleri ise Kuzey Iraklı Kürtlerin denetimi altına girmiştir. Bu doğrultuda Türkiye, Kürtlerin Kerkük petrolerinden elde ettikleri gücü, güneydoğu Anadolu toraklarını da kapsayan büyük Kürdistan devletinin inşası sürecinde kullanması ve tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Bunların yanı sıra Türkmenler Irak'ın siyasi yapısından dışlanarak, Irak içinde Türkiye'nin menfaatlerini savunabilecek bir unsur olma özelliklerini kaybetmişlerdir.

Bu çerçevede, TBMM'nin 1 Mart Tezkeresi'ni reddetme kararı, Türkiye'nin ulusal çıkarlarını ve güvenliğini ciddi bir biçimde tehdit eden Irak kaynaklı bir dizi niteliksel sorunla karşılaşmasına neden olmuştur. Bu bağlamda söz konusu karar, gerçekçi yaklaşımın güvenlik ve çıkar olgularına yönelik varsayımlarıyla örtüşmemektedir. Bir başka ifadeyle, TBMM'nin 1 Mart Tezkeresi'ni reddetme kararı, gerçekçi yaklaşımın, devletlerin dış politik tutum ve davranışlarını, daimi bir biçimde ulusal çıkarların yönlendirdiği, savaşların yalnızca ulusal çıkarların korunması amacıyla yapıldığı, devletler açısından en önemli çıkarın fiziksel, kültürel ve siyasal bütünlüklerini diğer devletlere karşı korumak olduğu ve devletlerin güvenliklerini sağlamak için düşmanlarını yok etmeye yönelik faaliyetlerde buldukları, devletlerin tek hedeflerinin hayatta kalmak, yani güvenliklerini sağlamak olduğu ve bunu ise sadece silah yolu ile sağlayabileceklerine yönelik önermelerine uygun bir karar değildir. Zira 1 Mart Tezkeresi'nin TBMM tarafından reddedilmesi sonrasında Türkiye'nin Irak merkezli olarak karşılaştığı sorunlar göz önüne alındığında, TBMM'nin bu kararının Türkiye'nin ulusal ve güvenliğini korumaya yönelik bir karar olmadığı ve bu bağlamda söz konusu kararın gerçekçi yaklaşımın ulusal çıkar ve güvenliğe yönelik varsayımlarına uygun bir karar olmadığı anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA**Kitaplar**

Aydın, Mustafa ve Özcan, Nihat Ali ve Kaptanoğlu, Neslihan, Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak'ın Geleceği ve Türkiye, TEPAV Ortadoğu Çalışmaları 2, Ankara, Temmuz-Aralık-Temmuz 2007.

Balcı, Ali, Türkiye Dış Politikası, İlkeler, Aktörler Uygulamalar, Etkileşim Yayınları, İstanbul, Eylül 2013.

Bila, Fikret, Ankara'da Irak Savaşları Sivil Darbe Girişimi ve Gizli Belgelerde 1 Mart Tezkeresi, Güncel Yayıncılık, 6. Baskı, İstanbul, 2007.

_____, Sivil Darbe Girişimi ve Ankara'da Irak Savaşları, Ümit Yayıncılık, 5. Baskı, Ankara, Temmuz 2004.

Bölükbaşı, Deniz, 1 Mart Vakası Irak Tezkeresi ve Sonrası, Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul, Şubat 2008.

Çelebi, Özlen, "1 Mart Tezkeresi Krizi", Türk Dış Politikasında 41 Kriz, 1924-2014, Haydar Çakmak (Der), Kripto Yayınları, 2. Baskı, Ankara, Eylül 2013.

Çetinsaya, Gökhan, "2000-2008 Dönemi Türk Dış Politikası, Ortadoğu ile İlişkiler", Türk Dış Politikası (1919-2008), Haydar Çakmak (Der), Platin Yayınları, Ankara, 2008,

Eralp, Atilla "Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması", Devlet, Sistem ve Kimlik Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar", İhsan D. Dağı; Atilla Eralp; E. Fuat Keyman; Necati Polat; Oktay F. Tanrısever; Faruk Yalvaç ve A. Nuri Yurdusev(Der), 12. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2010

Ereker, Fulya "İlk Çağlardan Günümüze Haklı Savaş Kuramı", Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe, Mustafa Aydın; HansGünterBrauch; Mithat Çelikpala; UrsulaOswald Spring ve Necati Polat(Der), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Ekim 2012.

Ersel, Aydın; Kurubaş Erol ve Özdemir, Haluk, Yöntem, Kuram Komplo Türk Uluslararası İlişkiler Disiplininde Vizyon Arayışları, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2009.

Heywood, Andrew, Küresel Siyaset, Çev: Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir, Adres Yayınları, Ankara, Şubat 2013.

Olson, Robert, Koyun ve Kasap Irak İşgalinden Bu Yana Kürdistan-Irak'ta Milliyetçilik ve Devlet Oluşumu, (Çev). Muhittin Ataman, Orion Kitabevi, Ankara, 2008.

Onulduran, Ersin, "2000-2008 Dönemi Türk Dış Politikası, Türkiye-ABD İlişkileri", Türk Dış Politikası (1919-2008), Haydar Çakmak (Der), Platin Yayınları, Ankara, 2008.

Öymen, Onur, Uçurumun Kenarında Dış Politika (Eleştiriler, Yorumlar, Uyarılar), Remzi Kitabevi, İstanbul, Ekim 2012.

Özpek, Burak Bilgehan, "Çatışmadan İşbirliğine: Türkiye ve Iraklı Kürtler", Türk Dış Politikası Yıllığı 2010, Burhanettin Duran ve Kemal İnat ve Mesut Özcan (Der), SETA Yayınları, Ankara, Ekim 2011.

Sandıklı, Atilla ve Emeklier, Bilgehan, "Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm", Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, Atilla Sandıklı(Ed), Bilgesam Yayınları, İstanbul, Mart 2012.

Tezcan, Ercüment, "2000-2008 Dönemi Türk Dış Politikası, Dönemin Dış Politika Sorunları" Türk Dış Politikası (1919-2008), Haydar Çakmak (Der), Platin Yayınları, Ankara, 2008.

Türkmen, İlter, Türkiye Cumhuriyeti'nin Ortadoğu Politikası, Bilgesam Yayınları, İstanbul, 2010.

Tür, Özlem, “Türkiye’nin Irak ve Suriye ile İlişkileri”, 21. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi, Faruk Sönmezoğlu ve Nurcan Özgür Baklacioğlu ve Özlem Terzi (Der), Der Yayınları, İstanbul, Eylül 2012.

Uslu, Nasuh, Türk-Amerikan İlişkileri, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara, Ekim 2000.

Uzgel, İlhan, “2001-2012: 11 Eylül Olayı Ertesinde AKP Dönemi, ABD ve NATO’yla İlişkiler, 1 Mart 2002 Sonrası Kuzey Irak Gelişmeleri”, Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt 3 (2001-2013), Baskın Oran (Der), İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2013.

_____, Uluslar Çıkar ve Dış Politika Türk Dış Politikasının Belirlenmesinde Ulusal Çıkarın Rolü, İmge Kitabevi, Ankara, 2004.

Yeşilyurt, Nuri, “2001-2012: 11 Eylül Olayı Ertesinde AKP Dönemi, Ortadoğu ile İlişkiler, Arap Devletleriyle İlişkiler”, Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler Yorumlar, Cilt 3, Baskın Oran (Der), 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.

Yetkin, Murat, Tezkere Irak Krizinin Gerçek Öyküsü, Remzi Kitabevi, 2. Basım, İstanbul, Ocak 2004

Yılmaz, Nuh, “Stratejik Ortaklıktan Model Ortaklığa: Türkiye’nin Bağımsız Dış Politikasının Etkileri”, Türk Dış Politikası Yıllığı 2010, Burhanettin Duran ve Kemal İnät ve Mesut Özcan, SETA Yayınları, Ankara, Ekim 2011.

Makaleler

Akbaş, Zafer, “Devlet İnşa Sürecinde Terörle Mücadele Sorunu: Irak Örneği ve Türkiye Üzerine Etkileri”, The Journal of Academic Social Science Studies, Volume 5, Issue 4, August 2012, s.s., 319-332.

Bağcı, Hüseyin ve Sinkaya, Bayram, “Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye: AK Partinin Perspektifi”, Akademik Ortadoğu, Cilt 1, Sayı 1, 2006,s.s., 20-36.

Duman, Bilgay, “Tarihsel Perspektif Işığında Dış İşleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun Kerkük Ziyareti ve Yansımaları”, Ortadoğu Analiz, Cilt 4, Sayı 45, Eylül 2012,s.s., 21-35.

Ertem, Helin Sarı, “Kimlik ve Güvenlik İlişkisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: “Kimliğin Güvenliği” ve “Güvenliğin Kimliği”, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Cilt 8, Sayı 16, 2012, s.s., 177-237.

Hürmüzlü, Habip, “Kerkük İl Meclisi Hakkında Değerlendirme”, Ortadoğu Analiz, Cilt 5, Sayı 58, Ekim 2013,s.s., 98-104.

İşyar, Ömer Göksel, “Günümüzde Uluslararası Güvenlik Stratejileri: Kavramsal Çerçeve ve Uygulama” Gazi Akademik Bakış, Cilt 2, Sayı 3, Kış 2008, s.s., 1-42.

Koyuncu, Çiğdem Aydın, “Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Güvenlik Konusunun Analizi”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 67, Sayı 1, 2012, s.s., 111-139.

Kolasi, Klevis, “Soğuk Savaşın Barışçıl Olarak Sone Ermesi ve Uluslararası İlişkiler Teorileri”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 68, No 2, 2013, s.s., 149-179.

Yavuz, Burcu, “Kitap İncelemesi: Ken Booth, (Der.), Critical Security Studies and World Politics”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 6, Sayı 21, Bahar 2009, s.s., 139-145.

Raporlar

Demir, Hakan, “Irak’ta Petrol Mücadelesi: Çok Uluslu Şirketler, Uluslararası Anlaşmalar ve Anayasal Tartışmaların Işığında Bir Analiz”, ORSAM, Rapor No: 103, Ocak 2012, s.s., 5-25.

Duman, Bilgay, “Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun Kerkük Ziyareti”, ORSAM, Rapor No: 132, Kasım 2012, s.s., 4-39.